

**PEDAGOGIK KONFLIKTLARNING KELIB CHIQUISH OMILLARI VA
ULARNI SAMARALI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI**

Xakimova Sarvinoz Sharifjon qizi

Namangan davlat Pedagogika instituti

Psixologiya yo'nalishi magistranti

Email address: hakimovasarvinoz140@gmail.com

ORCID ID: 0009-0004-3895-9660

Annotatsiya. Mazkur maqolada pedagogik konfliktlarning mohiyati, ularning kelib chiqishiga sabab bo'luvchi psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillar ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi-o'quvchi, o'qituvchi-ota-ona hamda pedagoglar o'rtasida yuzaga keladigan nizoli vaziyatlarning salbiy oqibatlarini yoritildi. Shuningdek, pedagogik konfliktlarni oldini olish va ularni samarali bartaraf etishning zamonaviy mexanizmlari, kommunikativ yondashuvlar hamda konfliktologik kompetensiyaning ahamiyati ochib berildi. Maqolada ta'lim muassasalarida sog'lom psixologik muhitni shakllantirish, pedagoglarning kasbiy mahoratini rivojlantirish va samarali muloqot madaniyatini shakllantirish bo'yicha ilmiy xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik konflikt, konfliktologiya, pedagogik jarayon, kommunikativ kompetensiya, nizoli vaziyat, psixologik muhit, ta'lim tizimi, pedagogik muloqot, konfliktni boshqarish.

Kirish. Bugungi globallashtirish va axborotlashuv jarayonida ta'lim tizimida yuz berayotgan o'zgarishlar pedagogik faoliyat mazmuniga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy ta'lim muhiti nafaqat bilim berish, balki shaxsning ma'naviy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini ham taqozo etadi. Shu sababli pedagogik jarayonda inson omili asosiy o'rinlardan birini egallaydi. Insonlar o'rtasidagi munosabat mavjud ekan, turli qarama-qarshiliklar va konfliktli vaziyatlarning yuzaga kelishi tabiiy holat hisoblanadi.

Pedagogik konfliktlar ta'lim tizimining barcha bosqichlarida uchraydigan murakkab psixologik-pedagogik hodisalardan biri bo'lib, ular o'quv jarayonining samaradorligiga, pedagog va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarga hamda ta'lim muassasasidagi psixologik muhitga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro tushunmovchiliklar, kommunikativ muammolar, emotsional zo'riqishlar hamda individual psixologik xususiyatlarning hisobga olinmasligi konfliktlarning kuchayishiga olib keladi.

Pedagogik konfliktlar masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, konfliktologiya fanining rivojlanishida K. Tomas, L. Kozer, R. Dahrendorf, A. Antsupov kabi olimlarning ilmiy qarashlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning tadqiqotlarida konfliktlarning kelib chiqish sabablari, turlari va ularni boshqarish usullari ilmiy asosda yoritilgan. Pedagogik konfliktlar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda

esa ta'lim jarayonidagi muloqot madaniyati, pedagogik takt hamda psixologik yondashuvlarning muhimligi alohida ta'kidlangan.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida pedagogik konfliktlarni samarali boshqarish dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Chunki nizoli vaziyatlarning o'z vaqtida bartaraf etilmasligi o'quvchilarning ruhiy holatiga, motivatsiyasiga hamda pedagoglarning kasbiy faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois pedagogik konfliktlarning kelib chiqish omillarini chuqur o'rganish hamda ularni bartaraf etishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Asosiy qism. "Konflikt" tushunchasi lotincha "conflictus" so'zidan olingan bo'lib, "to'qnashuv", "qarama-qarshilik" ma'nolarini anglatadi. Pedagogik konflikt esa ta'lim jarayonida ishtirok etuvchi subyektlar o'rtasida manfaatlar, qarashlar, ehtiyojlar yoki xatti-harakatlarning mos kelmasligi natijasida yuzaga keladigan nizoli vaziyatdir. Pedagogik konfliktlar o'zining murakkabligi bilan boshqa konfliktlardan farq qiladi. Chunki bunda nafaqat ijtimoiy munosabatlar, balki shaxsning psixologik holati, yosh xususiyatlari, emotsional barqarorligi va pedagogik ta'sir jarayoni ham muhim o'rin tutadi. Pedagogik konfliktlar ko'pincha quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

- ✓ o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi konfliktlar;
- ✓ pedagog va ota-onalar o'rtasidagi nizolar;
- ✓ pedagoglar jamoasi o'rtasidagi kelishmovchiliklar;
- ✓ o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy-psixologik konfliktlar.

Pedagogik konfliktlarning yuzaga kelishida turli omillar muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

1) Psixologik omillar:

Pedagogik konfliktlarning asosiy sabablaridan biri shaxslarning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'liqdir. Temperament, xarakter, emotsional holat, stressga chidamlilik darajasi hamda kommunikativ ko'nikmalar konfliktlarning kelib chiqishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, jahldorlik, agressivlik yoki hissiy beqarorlikka moyil pedagoglarda nizoli vaziyatlar ko'proq kuzatiladi. Shuningdek, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olmaslik ham tushunmovchiliklarni kuchaytiradi.

2) Pedagogik omillar:

Ta'lim jarayonining noto'g'ri tashkil etilishi ham konfliktlarga sabab bo'ladi. Jumladan:

- ✓ adolatsiz baholash;
- ✓ pedagogik taktning yetishmasligi;
- ✓ qo'pol muomala;
- ✓ o'quvchilarga individual yondashuvning yo'qligi;
- ✓ dars jarayonidagi bir xil metodlardan foydalanish.

Bunday holatlar o'quvchilarda norozilik, motivatsiyaning pasayishi va salbiy munosabatlarni shakllantiradi.

3) Ijtimoiy omillar:

Jamiyatdagi ijtimoiy muammolar, oilaviy muhit, iqtisodiy qiyinchiliklar ham pedagogik konfliktlarga ta'sir qiladi. Ayniqsa, oiladagi nosog'lom psixologik muhit o'quvchilarning xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim muassasasida konfliktli vaziyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

4) Axborot-kommunikatsion omillar

Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi ham pedagogik konfliktlarning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Virtual muloqotdagi noto'g'ri axborotlar, kiberbulling va ijtimoiy tarmoqlardagi salbiy ta'sirlar o'quvchilar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Pedagogik konfliktlarni bartaraf etish mexanizmlari

1-jadval

1.	Samarali kommunikatsiya	Muloqot madaniyatini shakllantirish konfliktlarni oldini olishning eng muhim vositalaridan biridir. Pedagog o'quvchilar bilan samimiy, hurmatga asoslangan munosabat o'rnatishi zarur. Empatiya, faol tinglash va konstruktiv fikr bildirish nizolarni yumshatadi
2.	Konfliktologik kompetensiyani rivojlantirish	Pedagoglarda konfliktlarni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Buning uchun treninglar, seminarlar va psixologik mashg'ulotlar tashkil etilishi lozim. Konfliktologik kompetensiya pedagogning murakkab vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishiga yordam beradi.
3.	Psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish	Ta'lim muassasalarida psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi konfliktlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Psixologlar tomonidan o'quvchilar va pedagoglar bilan individual ishlash, diagnostik tadqiqotlar o'tkazish hamda psixoprofilaktik tadbirlarni tashkil etish ijobiy natija beradi.
4.	Hamkorlik muhitini shakllantirish	Ta'lim jarayonida "o'qituvchi – o'quvchi – ota-ona" hamkorligini mustahkamlash konfliktlarning kamayishiga xizmat qiladi. O'zaro ishonch va hurmatga asoslangan hamkorlik sog'lom psixologik muhitni yaratadi.
5.	Innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish	Interfaol metodlar, jamoaviy ishlash texnologiyalari hamda zamonaviy pedagogik

	yondashuvlar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi va konfliktli vaziyatlarning oldini oladi.
--	---

Xulosa qilib aytganda, pedagogik konfliktlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ularning kelib chiqishiga psixologik, pedagogik, ijtimoiy va kommunikativ omillar sabab bo'ladi. Konfliktlarning o'z vaqtida bartaraf etilmasligi ta'lim sifati, pedagogik muhit hamda o'quvchilarning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli pedagogik konfliktlarni boshqarishda samarali kommunikatsiya, konfliktologik kompetensiyani rivojlantirish, psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish hamda hamkorlik muhitini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning nafaqat kasbiy bilimlari, balki konfliktli vaziyatlarni oqilona hal etish ko'nikmalariga ega bo'lishi ham zarur hisoblanadi. Pedagogik konfliktlarni ilmiy asosda o'rganish va ularni bartaraf etishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish ta'lim samaradorligini oshirish, sog'lom psixologik muhit yaratish hamda barkamol avlodni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILADIGAN ADBIYOTLAR

1. Ahmedova M.T. Pedagogik konfliktologiya. – Toshkent: Adabiyot uchqunlari, 2017. – 320 b.
2. Abduqodirova Z. Pedagogik muloqot va konfliktologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Jalolova M. Konfliktologiya asoslari. – Toshkent, 2020.
4. G'ulomov S., Karimova N. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
5. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
6. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2011.
7. Kan-Kalik V.A. Pedagogik muloqot. – Moskva, 1987.
8. Thomas K.W. Conflict and Conflict Management. – New York, 1992.
9. Antsupov A.Ya. Konfliktologiya asoslari. – Moskva, 1998.
10. To'ychiyeva G.U., Asadova E. Yoshlar va konfliktlar yechimi. – Toshkent, 2008.
11. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
12. G'afforov F.X. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
13. Berdiyeva R.B., Choriyeva G.U. "Konfliktlarni bartaraf qilishning pedagogik usullari va mediatsiya texnologiyasi".
14. Umarova Z.A. "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarni tarbiya vositasida bartaraf etish".

15. Qizi, X. S. S. (2023). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA IJTIMOYIY-MA'DANIY MUHITNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 4), 93-94.

16. Sayfiddinova D. "Pedagogik konfliktologiyada emotsional intellektning ahamiyati".

17. Xakimova, S. Alohida Ta'lim Ehtiyojiga Ega O'quvchilarning Kasbiy Faoliyatga Tayyorlashning Pedagogik-psixologik Asoslari. *Maktabgacha va Maktab Ta'limi Jurnal*, 674835.

